

Criminology Based on Buddhism Approach

Phra Phithak Punyagamo¹ Phamaha Natthabhan Sudassanavipani¹ Phramaha Suttidon Jittapanyo¹
Phramaha Kitti Kittimatee^{1*} and Phrakrupiyasumaytapron¹

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

* Corresponding author. E-mail: mahakitti2017@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to analyze the concepts of wrongdoing and punishment in the Vinaya through the lens of criminological theory. The study found that Buddhist criminology serves as a social control system for the monastic community, encompassing elements such as crime prevention through the establishment of precepts to instill shame and fear of sin (hiri-ottappa), the justice process through the investigation and adjudication of offenses, and the treatment of offenders through penalties called offenses (pātimokkha), which are categorized into three levels: serious offenses (parajika), which are irreversible and result in expulsion from the monkhood; medium offenses (sanghādisesa), which can be remedied through probation; and minor offenses (dukkatā), which can be corrected through confession. A key finding is that the Vinaya is not merely a system of punishment but a preventive and rehabilitative mechanism aimed at preserving the purity of the monastic community and providing opportunities for offenders to reform, reflecting deep criminological principles within Buddhism.

Keywords: Criminology, Based on Buddhism Approach, Offenses and Punishments in the Vinaya

อาชญาวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์

พระพิทักษ์ ปุณฺณกาโม¹ พระมหาณัฐพันธ์ สุทฺตสนวิภาณี¹ พระมหาสุทธิศล จิตตปญฺโญ¹

พระมหากิตติ กิตติเมธี^{1*} และ พระครูปิยสุเมธารณ¹

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: mahakitti2017@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์แนวคิดเรื่องความผิดและโทษในพระธรรมวินัยผ่านกรอบทฤษฎีทางอาชญาวิทยา ผลการศึกษาพบว่า อาชญาวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์คือระบบการควบคุมทางสังคมสำหรับคณะสงฆ์ ที่มีองค์ประกอบครอบคลุมทั้ง การป้องกันอาชญากรรม ผ่านการบัญญัติพระวินัยเพื่อสร้างความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป (หิริโอตตปปะ), กระบวนการยุติธรรม ผ่านการไต่สวนและวินิจฉัยอาบัติ และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ผ่านการลงโทษที่เรียกว่า อาบัติ ซึ่งมี 3 ระดับ ได้แก่ ครุโทษ (อาบัติปาราชิก) เป็นโทษสถานหนักที่ไม่สามารถแก้ไขได้และทำให้ขาดจากความเป็นภิกษุ มัชฌิมโทษ (อาบัติสังฆาทิเสส) เป็นโทษสถานกลางที่แก้ไขได้ด้วยการอยู่กรรม และ ลหุโทษ (อาบัติเบาอื่น ๆ) ที่แก้ไขได้ด้วยการแสดงอาบัติ ข้อค้นพบสำคัญ คือ พระธรรมวินัยมิใช่เป็นเพียงบทลงโทษ แต่เป็นกลไกเชิงป้องกันและฟื้นฟูที่มุ่งรักษาความบริสุทธิ์ของสงฆ์และให้โอกาสผู้กระทำผิดกลับตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงหลักการทางอาชญาวิทยาที่มีความลุ่มลึกในพุทธศาสนา

คำสำคัญ: อาชญาวิทยา, ตามแนวพุทธศาสตร์, ความผิดและโทษในพระธรรมวินัย

© 2025 JSSP: Journal of Social Science Panyapat

บทนำ

สภาพความเป็นจริงของสังคมแม้ว่าจะมีการบัญญัติกฎหมาย ระเบียบ หรือ กฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จริยธรรม ของแต่ละลัทธิศาสนาแล้ว ก็ยังปรากฏว่ามีผู้ที่กระทำความผิด ละเมิดต่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ทางรัฐบัญญัติขึ้น และบทบัญญัติทางศาสนาอยู่เนื่อง ๆ ดังนั้น ปัญหาการก่ออาชญากรรม หรือการกระทำความผิด ละเมิด ต่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทางรัฐบาลหรือผู้ปกครองของแต่ละประเทศกำลังหาทางออกหรือทางในการแก้ไขกันอยู่ (พิชัย นิลทองคำ, 2548) ในแนวทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงสังคมอุดมคติตามแนวพระพุทธศาสนานั้นว่าการปกครองที่ดี คือการที่แต่ละคนได้รับการพัฒนาจนถึงขั้นปกครองตนเองได้ มีตนเองเป็นเกาะเป็นที่พึ่งและจนถึงขั้นที่บุคคลแต่ละคนยึดมั่น อยู่ในกฎเกณฑ์ ระเบียบ กติกา ที่เรียกรวม ๆ ว่า “ธรรม” มีธรรมเป็นเกาะ เป็นที่พึ่งตามนัยนี้ศาสนาพุทธไม่ส่งเสริมให้มนุษย์ ปกครองมนุษย์ แต่ส่งเสริมให้ใช้ธรรมะปกครองมนุษย์ โดยให้มนุษย์ด้วยกันเป็นเพียงผู้ควบคุมดูแล “ธรรม” ได้มีบทบาท มีอำนาจ ดังพระพุทธพจน์ว่า “ดูก่อนอานนท ไม่ว่าขณะนี้หรือในกาลที่เราล่วงลับไปแล้ว ผู้ที่มีตนเองเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง (ปกครองตนเอง) มีธรรมเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง(มีธรรมปกครอง)ไม่ถูกปกครองโดยผู้อื่นจักเป็นสาวกผู้ขอดเยี่ยมของเรา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญในเรื่องกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ว่าเป็นสิ่งที่จะทำให้ทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคม ของบรรพชิตและคฤหัสถ์อาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ทรงบัญญัติพระวินัย คือ กฎหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้น เพื่อป้องกันการละเมิดและการกระทำผิดใน ครั้งต่อไปของพระภิกษุ (พระมหาเสาร์คำ ธรรมธโร (ใส่แก้ว), 2565) จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยในกรณีที่พระภิกษุรูปนั้น ๆ กระทำผิดเป็นสาเหตุให้พระพุทธศาสนาของพระองค์ มัวหมอง ทำให้พุทธศาสนิกชนขาดศรัทธาที่จะทำนุบำรุง และขาดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพระองค์ จึงทรง บัญญัติข้อห้ามไว้เพื่อป้องกันพระภิกษุรูปอื่นที่จะละเมิดและกระทำผิดในอนาคตเช่นนั้นอีก พระองค์จะไม่ทรงบัญญัติ พระวินัยขึ้นบังคับก่อนเหตุการณ์จะเกิดขึ้น จะบัญญัติพระวินัยเพื่อลงโทษพระภิกษุรูปนั้น ๆ หลังกระทำผิดแล้ว เพื่อไม่ให้

ภิกษุรูปอื่นยึดถือเป็นเยี่ยงอย่างในการกระทำผิดต่อไป ดังนั้นจึงเรียกเกณฑ์และทรงบัญญัติโทษแก่พระสงฆ์ที่ล่วงละเมิดไว้ด้วย เรียกว่า “การปรับอาบัติ” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จะเห็นได้ว่า พระธรรมวินัยเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ได้ประมวลอยู่ใน พระไตรปิฎกและกล่าวได้ว่า พระไตรปิฎก มีความสำคัญ คือ 1) เป็นที่รวบรวมไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ คือ คำสั่งของพระพุทธเจ้า 2) เป็นที่สถิตของพระศาสนาของพุทธศาสนิกชน เราสามารถเฝ้าพระพุทธเจ้า หรือรู้จักพระพุทธเจ้าได้จากพระไตรปิฎก 3) เป็นแหล่งต้นเดิมหรือแม่บทในพระพุทธศาสนา 4) เป็นมาตรฐานตรวจสอบคำสอนและข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนา คำสอนและข้อปฏิบัติใด ๆ ที่จะถือว่าเป็นคำสอน และ ข้อปฏิบัติในพระพุทธศาสนาได้ จะต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัยในพระไตรปิฎก 5) เป็นคัมภีร์ที่ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นประโยชน์ทางวิชาการ (สุชาติ วราหพันธ์, 2544)

ดังนั้น ปัญหาการก่ออาชญากรรมจึงเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกสังคมพยายามหาแนวทางแก้ไข แม้ว่าอาชญาวิทยา ตะวันตกจะให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยทางกายภาพ จิตวิทยา และสังคม แต่ยังคงมีช่องว่างในการทำความเข้าใจมิติทางจริยธรรมและจิตวิญญาณของการกระทำผิด ในทางตรงกันข้าม พระพุทธศาสนามีพระธรรมวินัย เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมความประพฤติของบรรพชิต ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นข้อห้าม แต่ยังเป็นเครื่องมือในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม บทความนี้จึงมุ่งศึกษา เฉพาะกรณีของสังคมบรรพชิต เพื่อวิเคราะห์พระธรรมวินัยในฐานะที่เป็นระบบอาชญาวิทยาเชิงป้องกันและฟื้นฟู อันเป็นมุมมองที่อาชญาวิทยากระแสหลักอาจยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก จากเหตุผลดังกล่าว บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งนำเสนอการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อวิเคราะห์มูลเหตุแห่งการกระทำผิด การป้องกัน การแก้ไข ตลอดจนการปฏิบัติต่อ ภิกษุผู้กระทำผิดพระวินัย อันเนื่องด้วยโทษที่เรียกว่า อาบัติ ตามลำดับความรุนแรง

ความหมายอาชญาวิทยา

อาชญาวิทยา (criminology) (สงบ เชื้อทอง, 2554) ได้อธิบายไว้ว่า มีนักอาชญาวิทยาได้ให้ความเห็น และให้คำนิยามความหมายไว้อย่างกว้างขวาง แตกต่างกันไป อาชญาวิทยา เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า “อาชญา” กับ “วิทยา” ซึ่งมาจากภาษาสันสกฤต “อาชญา” หมายถึง อำนาจ การลงโทษ เพราะฉะนั้น “อาชญาวิทยา” หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับอาชญากรรม การป้องกันอาชญากรรม การลงโทษต่อผู้กระทำผิด และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดนั่นเอง อาชญาวิทยา มีรากศัพท์มาจากภาษาอังกฤษ คือ คำว่า Criminology ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Crimen แปลว่า ความชั่วหรือบาป ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Crime หมายถึงการกระทำผิดหรืออาชญากรรม (พรชัย ชันตี, 2558)

สำนักงานกิจการยุติธรรม (2551) ได้ให้ความหมายของอาชญาวิทยาไว้ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาถึงอาชญากรรมในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ของสังคม อันจะต้องศึกษาถึงแนวทางแห่งการบัญญัติกฎหมาย อาชญาวิทยา คือ การศึกษาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในแง่ต่าง ๆ ซึ่งจะศึกษาถึง 1) สาเหตุแห่งอาชญากรรม 2) ลักษณะและประเภทของอาชญากรรม 3) วิธีบำบัด แก้ไข และป้องกันอาชญากรรม รวมทั้งกระบวนการยุติธรรม

กล่าวโดยสรุป อาชญาวิทยา เป็นวิทยาการที่ว่าด้วยสาเหตุของอาชญากรรมนั่นเอง เพื่อที่จะได้หาทางป้องกันแก้ไข และแนวทางการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยการศึกษาพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของอาชญากร ตั้งแต่สาเหตุการเป็นอาชญากร ซึ่งถูกแบ่งออกเป็น 3 สาเหตุหลัก ๆ คือ การกระทำความผิดอันเนื่องจากปัจจัยทางชีวภาพ การกระทำความผิดอันเนื่องจากปัจจัยทางจิต และการกระทำความผิดอันเนื่องจากปัจจัยทางสังคม ตลอดจนการป้องกันการแก้ไข

อาชญาวิทยา เป็นวิทยาการส่วนหนึ่งของอาชญาศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อสอนให้รู้ถึงสาเหตุแห่งอาชญากรรม การป้องกันแก้ไข และวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยขอบเขตของวิชาอาชญาวิทยา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ อาชญาวิทยา เป็นวิชาที่มีขอบเขตการศึกษากว้างขวาง และเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสาขาวิชาอื่น ๆ หลายสาขา ได้แก่ จิตวิทยา การแพทย์ ชีววิทยา สังคมวิทยา สถิติและการวิจัย ส่วนจะเกี่ยวข้องกันอย่างไรนั้นเราก็จะได้ศึกษาต่อไป และอาชญาวิทยาที่เป็นวิชาที่ศึกษาอาชญากรรมในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของสังคม โดยศึกษาถึงสาเหตุของอาชญากรรม ลักษณะประเภทของอาชญากรรม อาชญากรและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ตลอดจนการป้องกันและแก้ไขการศึกษาอาชญาวิทยามีส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายอาญาอย่างมาก กล่าวคือ ผลของการศึกษาอาชญาวิทยา พบว่า การที่คนกระทำความผิด

ก่อนอาชญากรรมขึ้นนั้นมีเหตุปัจจัยหลายด้าน ซึ่งบางกรณีมิใช่เกิดจากเจตนาหรือนิสัยชั่วร้าย หากเกิดจากความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจหรือเหตุสุดวิสัย หรือเหตุการณ์ สถานการณ์เฉพาะหน้าบีบบังคับ บีบคั้น ทำให้ทนไม่ได้ ต่าง ๆ ซึ่งเหตุเหล่านี้สมควรได้รับพิจารณาบรรเทาโทษได้ ซึ่งผลจากข้อเท็จจริงดังกล่าวก็มีผลทำให้การกำหนดโทษของผู้กระทำผิดกฎหมายอาญามีข้อยกเว้นสำหรับกรณีดังกล่าวในการที่จะลงโทษผ่อนผันหนักให้เป็นเบา รวมทั้งมีการกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเหล่านั้นไว้เป็นพิเศษ

อาชญาวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์

จากการศึกษาได้ศึกษาจากหนังสือ เอกสาร และพระไตรปิฎก เล่มที่ 3 ชื่อภิกขุณีวิวัฏฏ์ ในเล่ม 1 และ 2 แห่งบาลีวินัยปิฎก 1 ซึ่งย่อมาแล้ว ว่าด้วยศีลของภิกษุ ซึ่งมีอยู่ 227 ข้อ (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2539) อันจะต้องสวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน บัดนี้จึงมาถึงบาลีวินัยปิฎก เล่ม 3 ซึ่งชื่อว่าภิกขุณีวิวัฏฏ์ อันแปลว่า ข้อแจกแจงอันเกี่ยวกับนางภิกษุณี พุดงาย ๆ ก็คือ แสดงถึงศีล 311 ข้อของนางภิกษุณี ซึ่งจะต้องสวดในที่ประชุมภิกษุณีสงฆ์ทุกกึ่งเดือนเช่นเดียวกับภิกษุสงฆ์ ในศีล 311 ของนางภิกษุณีนั้น เป็นของนางภิกษุณีแท้ ๆ เพียง 130 ข้อ ส่วนอีก 181 ข้อ นำมาจากศีล 227 ของภิกษุ เหตุที่นำมา 181 ข้อ ก็เพราะได้เลือกเฉพาะที่ใช้กันได้ทั้งภิกษุและภิกษุณี อันใดที่เป็นของเฉพาะภิกษุแท้ ก็ไม่นำมาใช้สำหรับนางภิกษุณี (สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, 2539) ความสำคัญของพระไตรปิฎก ก่อนปรินิพพาน พระพุทธเจ้าได้ตรัสทำนองสั่งเสียกับพระอานนทว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพานล่วงลับไปแล้ว จะไม่ทรงตั้งภิกษุรูปใดแทนพระองค์ หากแต่ให้ชาวพุทธทั้งหลายยึดพระธรรมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์ ตามพระพุทธพจน์ว่า "โย โว อานนท มยา ธมโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญุตโต โส โว มมจฺเจยน สตถา" (สุชาติ วราหพันธ์, 2544) แปลว่า ดูก่อน อานนท ธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงแล้วและบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น เป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลที่เราล่วงลับไป (สุชาติ วราหพันธ์, 2544)

พระพุทธบัญญัติและอภิษมาจารทั้ง 2 นี้ รวมเรียกว่า พระวินัย พระวินัยนี้ ท่านเปรียบเหมือนด้ายร้อยดอกไม้ อันควบคุมดอกไม้ไว้ไม่ให้กระจัดกระจาย เพราะเหตุรักษาสงฆ์ให้ตั้งอยู่เป็นอันดี อีกอย่างหนึ่งคนที่บวชเป็นภิกษุจากสกุลต่าง ๆ สูงบ้าง กลางบ้าง ต่ำบ้าง มีพื้นเพต่างกันมาแต่เดิม มีน้ำใจต่างกัน หากจะไม่มีพระวินัยปกครอง หรือไม่ประพฤติตามพระวินัย จะเป็นหมู่ภิกษุที่เลวทรามไม่เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาและเลื่อมใส ถ้าต่างรูปประพฤติตามพระวินัยอยู่แล้ว จะเป็นหมู่ภิกษุที่ดี นำให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2533)

พระวินัยหรือพุทธบัญญัติ หมายถึง ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต และวิธีดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณี (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2533)

โทษที่เกิดเพราะความละเมิดในข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม เรียกว่า อาบัติ อาบัตินั้นว่าโดยชื่อ มี 7 อย่าง คือ ปาราชิก 1 สังฆาทิเสส 1 ฤคัลลัจฉัย 1 ปาจิตตีย์ 1 ปาฏิเทสนียะ 1 ทุกกฏ 1 ทุพสาสิต 1

ปาราชิก ภิกษุต้องเข้าแล้วขาดจากภิกษุ สังฆาทิเสส ภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องอยู่กรรมจึงพ้นได้ อาบัติอีก 5 อย่างนั้น ภิกษุต้องเข้าแล้ว ต้องแสดงต่อหน้าสงฆ์หรือคณะหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจึงพ้นได้

อาการที่ภิกษุจะต้องอาบัติเหล่านี้ 6 อย่าง คือ ต้องด้วยไม่ละอาย 1 ต้องด้วยไม่รู้ว่าเป็นอาบัติ 1 ต้องด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำลง 1 ต้องด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร 1 ต้องด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร 1 ต้องด้วยลืมสติ 1

ข้อที่พระพุทธเจ้าห้าม ซึ่งยกขึ้นเป็นสิกขาบท ที่มาในพระปาติโมกข์ 1 ไม่ได้มาในพระปาติโมกข์ 1

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ คือ ปาราชิก 4 สังฆาทิเสส 13 อนียต 2 นิสสัคคียปาจิตตีย์ 30 ปาจิตตีย์ 92 ปาฏิเทสนียะ 4 เสขียะ 75 รวมเป็น 220 นับทั้งอธิภรณ์สมณะ 7 ด้วย รวมเป็น 227 (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2533)

วินัยบัญญัติ ในฐานะที่เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมายของสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) "วินัยบัญญัติของสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบ ๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไปที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแห่ง เริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิ หน้าที่ และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือการดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการสงฆ์พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย 4 เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหาร ระเบียบการรับและจัดแบ่ง

ส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคณเฒ่า และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อยู่อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงาน และรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดตั้งที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัดว่า พึ่งมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างใดบ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทหรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษ แบบต่าง ๆ ฯลฯ ว่าโดยสาระ วินัยก็ได้แก่ ระบบแบบแผนทั้งหมดสำหรับหมู่ชนหนึ่ง ที่จะให้หมู่ชนนั้นตั้งอยู่ได้ด้วยดี สามารถมีชีวิตอยู่ตามหลักของตน และสามารถปฏิบัติกิจดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงเกี่ยวกับการปกครอง การบริหาร การศาล นิติบัญญัติ การเศรษฐกิจ การศึกษา เป็นต้น ทั้งหมดเท่าที่ชุมชนตลอดถึงประเทศชาติจะตกลงใช้ปฏิบัติเป็นทางการ โดยตราไว้เป็นธรรมนูญ กฎหมาย ประกาศ หรือคำสั่งต่าง ๆ”

ความหมายอย่างง่าย ๆ ของพระวินัย ออกเป็น 2 อย่าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

ก. การฝึกให้มีความประพฤติและความเป็นอยู่เป็นระเบียบแบบแผน หรือ การบังคับควบคุมตนให้อยู่ในระเบียบแบบแผน รวมทั้งการใช้ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ เป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคน และกิจการของหมู่ชน

ข. ระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่วางลงไว้เป็นหลักหรือเป็นมาตรฐานสำหรับใช้ฝึกคน หรือใช้บังคับควบคุมคน ตลอดจนเป็นเครื่องจัดระเบียบความประพฤติ ความเป็นอยู่ของคนและกิจการของหมู่ชนให้เรียบร้อยดีงาม

ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้า และอธิบายได้ว่า พระวินัยแบ่งออกเป็น 2 คือ 1) อาทิพรหมจริยกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบพัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณา (อำนาจปกครองของพระพุทธเจ้า หรืออำนาจปกครองฝ่ายพุทธจักร) เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายของพระภิกษุและวางโทษผู้ล่วงละเมิด โดยปรับอาบัติสถานหนักบ้าง เบาบ้าง ตามสมควรแก่ความผิด และให้พระสงฆ์สวดทุกครั้งเดือน เรียกว่า “พระปาฏิโมกข์” 2) อภิสมจาริกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาท และความประพฤติความเป็นอยู่อันดีงามของพระภิกษุ อันนำมาซึ่งความเคารพศรัทธาเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชน (กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2533)

พระวินัยกำหนดอาบัติไว้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) 1) ปาราชิก 4 เป็นอาบัติหนัก กล่าวคือ ถ้าภิกษุล่วงละเมิดแล้วต้องขาดจากความเป็นภิกษุ คือ เสพเมถุน ลักทรัพย์มีมูลค่าตั้งแต่ 5 มาสก (มาตราเงินในครั้งโบราณ 5 มาสก เป็น 1 บาท) ขึ้นไป การข่มขืน และ อวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน 2) สังฆาทิเสส 13 เป็นอาบัติหนักรองจากปาราชิก ต้องอยู่กรรมจึงพ้นได้ แก้ไขได้ เช่น เจตนาทำให้น้ำสุจิคเลื้อน มีความกำหนดจับต้องกายหญิง มีความขุ่นเคือง แล้วกล่าวหาภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล เป็นต้น 3) อนียต 2 คำว่า อนียต แปลว่า ไม่แน่นอน เป็นอาบัติที่ยังไม่แน่นอนระหว่างปาราชิกกับสังฆาทิเสสหรือปาจิตติย ซึ่งพระวินัยธรรมจะต้องวินิจฉัย มี 2 ข้อ คือ ภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง และภิกษุหนึ่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง ข้อที่ 1 ปรับอาบัติ ปาราชิก หรือ สังฆาทิเสส หรือปาจิตติย หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อที่ 2 เป็นอาบัติ สังฆาทิเสส หรือ ปาจิตติยอย่างใดอย่างหนึ่ง 4) นิสสัคคียปาจิตติย 30 เป็นอาบัติเบา แก้ไขได้ ด้วยการแสดงหรือการปลงที่เรียกว่า แสดงอาบัติหรือปลงอาบัติ เช่น ภิกษุทรงอธิเรกจีวร (ผ้าส่วนเกินจากไตรจีวร) ได้เพียง 10 วัน เป็นอย่างยิ่ง ถ้าทรงเกิน 10 วันก็อาบัติ ภิกษุรับประเคนเภสัชทั้ง 5 คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อยแล้ว เก็บไว้ฉันได้เพียง 7 วัน เป็นอย่างยิ่ง ถ้าเก็บไว้เกิน 7 วันต้องอาบัติ เป็นต้น 5) ปาจิตติย 92 เป็นอาบัติเบา แก้ไขได้ ด้วยการแสดงหรือการปลง เช่น พุดปด ต่าภิกษุ นั่งในที่แจ้งกับหญิงสองต่อสอง หลอกภิกษุให้กลัวผี เป็นต้น 6) ปฎิเทศนียะ 4 เป็นอาบัติเบา เป็นอาบัติที่จะพึงแสดงคืน เช่น ภิกษุรับของเคี้ยวของฉันจากมือของภิกษุณีที่มีโชฎฐาติด้วยมือของตนมาบริโภค เป็นต้น และ 7) เสขียวัตถ 75 เป็นวัตรที่ภิกษุ จะต้องศึกษา อันเป็นธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาทที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือพึงฝึกฝนปฏิบัติ เช่น พึงสำเหนียกว่าเรจักนุ่งห่มให้เรียบร้อย เรจักไม่พูดเสียงดัง เรจักไม่นั่งรัดเข้าในบ้าน เป็นต้น

สรุป พระธรรมวินัยเป็นกฎระเบียบข้อบังคับสำหรับภิกษุและภิกษุณีทำหน้าที่เสมือนเป็นระบบการควบคุมทางสังคม และกระบวนการยุติธรรม ที่ครอบคลุมทั้งการป้องกันอาชญากรรม, การแก้ไข และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด การกำหนดโทษสำหรับการล่วงละเมิดพระวินัยที่เรียกว่า อาบัติ สามารถแบ่งตามระดับความรุนแรงออกเป็น 3 สถาน คือ 1) โทษสถานหนัก (ครุโทษ) เป็นความผิดร้ายแรงที่ไม่สามารถแก้ไขได้ (อเทกัจฉา) อาทิเช่นอาบัติปาราชิก ซึ่งมี 4 ประการ คือ เสพเมถุน, ลักทรัพย์, ข่มขืน, อวดอุตริมนุสสรธรรม ภิกษุที่ต้องอาบัตินี้จะ ขาดจากความเป็นภิกษุทันที และไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้

อีกตลอดชีวิต 2) โทษสถานกลาง (มัชฌิมโทษ) เป็นความผิดที่ แก้ไขได้ (สเทกัจฉา) อาทิเช่น อาบัติสังฆาติเสส ภิกษุผู้กระทำผิดจะต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไขตนเองที่เรียกว่า การอยู่กรรม ซึ่งประกอบด้วยการอยู่ปริวาสและประพฤติมานัตตามระยะเวลาที่กำหนด จึงจะพ้นจากความผิดนั้นได้ 3) โทษสถานเบา (ลหุโทษ) เป็นความผิดที่ แก้ไขได้ และมีขั้นตอนที่ง่ายกว่าโทษสถานกลาง ภิกษุสามารถพ้นจากอาบัติประเภทนี้ได้ด้วยการ แสดงหรือสารภาพความผิด ของตนต่อหน้าภิกษุรูปอื่น กล่าวคือพระวินัยไม่ได้เป็นเพียงบทลงโทษ แต่เป็นกลไกที่มุ่งป้องกันการกระทำผิดและให้โอกาสในการแก้ไขฟื้นฟู เพื่อรักษาความเรียบร้อยดีงามของสังคมสงฆ์และความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

อาญาในพระวินัยหรือการลงโทษทางพระวินัย

ลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้ (พระครูกล้วยานสิทธิวัฒน์, 2560) 1) การลงโทษตามบทบัญญัติของพระวินัย ระดับโทษของอาบัติในพระวินัย มี 3 สถาน กล่าวคือ เป็นโทษสถานหนัก หรือ ครุโทษ แก้ไขไม่ได้ เรียก “อเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติปาราชิก ภิกษุต้องแล้ว (ล่วงละเมิดแล้ว) ขาดจากความเป็นภิกษุอย่างเดียว จะกลับมาบวชใหม่อีกไม่ได้ โทษสถานกลาง หรือ มัชฌิมโทษ แก้ไขได้ เรียก “สเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสส ภิกษุต้องเข้าแล้วต้องอยู่กรรม คือจะต้องอยู่ปริวาสให้ครบตามจำนวนวันที่ปกปิดนับตั้งแต่วันต้องอาบัติ และประพฤติมานัตอีก 6 ราตรี ภิกษุจำนวนวิสติวรรค การสวดถอนจากอาบัตินี้จึงเรียกว่า อัฏฐาน จึงจะพ้นจากอาบัตินั้นได้ และโทษสถานเบา หรือ ลหุโทษ แก้ไขได้ เรียก “สเทกัจฉา” เหมือนข้อ 2 แต่เบากว่า เพราะเมื่อภิกษุต้องแล้ว เพียงแสดงอาบัติที่ต้องนั้นต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ก็พ้นจากอาบัตินั้นได้ อาบัติเหล่านี้ ได้แก่ ฤคัลจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาษิต 2) โทษของอาบัติจัดประเภทเป็นคู่ ๆ ได้แก่โทษเกี่ยวกับมีเจตนา และไม่มีเจตนา ได้แก่ สจิตตกะ อาบัติที่เกิดโดยมีเจตนาเป็นเหตุ คือเป็นไปพร้อมกับจิตหรือเจตนา และอจิตตกะ อาบัติที่เกิดโดยไม่มีเจตนาเป็นเหตุ คือไม่คิดจะทำหรือไม่มีเจตนาที่จะทำ และโทษของอาบัติในความหมายของอาบัติหนัก อาบัติเบา ได้แก่ ครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก มี 2 ประเภท ประกอบด้วย ประเภทแก้ไขไม่ได้ เรียกว่า “อเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติปาราชิก ประเภทแก้ไขได้ เรียกว่า “สเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสส และลหุกาบัติ คือ อาบัติเบา แก้ไขได้ด้วยการแสดงอาบัติ นำความผิดของตนมาแสดงให้เพื่อนภิกษุรับทราบ เรียก “สเทกัจฉา” ได้แก่ อาบัติฤคัลจจัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ และทุพภาษิต 3) โทษของอาบัติในความหมายอาบัติชั่วหยาบและไม่ชั่วหยาบ ได้แก่ ทุฎฐลลาบัติ อาบัติชั่วหยาบ ภิกษุไม่ควรประพฤติ ได้แก่อาบัติปาราชิก และสังฆาติเสส แต่ในบางกรณีท่านหมายเอาเฉพาะอาบัติสังฆาติเสส เช่น พุดเกี่ยวหญิง จับต้องกายหญิง และเจตนาทำให้น้ำอสุจิสลื่นออกมา เป็นต้น และทุฎฐลลาบัติ อาบัติไม่ชั่วหยาบ เป็นอาบัติเบา มีโทษเล็กน้อย และกิริยาที่ล่วงละเมิดไม่หยาบคาย เช่น ภิกษุฉันอาหารที่ยังไม่รับประเคน เป็นต้น 4) โทษของอาบัติในความหมายว่ามีส่วนเหลือ และไม่มีส่วนเหลือ ได้แก่ อนวเสสาบัติ คือ อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ เมื่อภิกษุต้องแล้ว ขาดจากความเป็นภิกษุ ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสาวเสสาบัติ คืออาบัติที่มีส่วนเหลือ เมื่อภิกษุต้องแล้ว แม้จะมีความผิดต้องโทษ คือเป็นอาบัติแต่ก็ยังคงเป็นภิกษุอยู่ เมื่อแสดงอาบัติแล้ว ก็พ้นจากโทษนั้น ๆ 5) โทษของอาบัติในความหมายว่าแสดงคืนได้และแสดงคืนไม่ได้ ได้แก่ เทสนาคมมิณี อาบัติที่พ้นได้ด้วยการแสดงคือเปิดเผยความผิดของตน และอเทสนาคามิณี อาบัติที่ไม่พ้นได้ด้วยการแสดง 6) โทษของอาบัติในความหมายว่า ทำคืนได้และทำคืนไม่ได้ ได้แก่ อปฏิกกรรม อาบัติที่ภิกษุต้องแล้วไม่สามารถทำคืนได้ หรือแสดงอาบัติให้หายได้ ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ คืออาบัติปาราชิก และสปฏิกกรรม อาบัติที่ภิกษุต้องเข้าแล้วสามารถทำคืนได้ คือหลุดพ้นจากอาบัตินั้น ๆ ได้ 7) โทษของอาบัติในความหมายว่า ทำเอง และใช้ให้ผู้อื่นทำ ได้แก่ สาณตติกะ อาบัติที่ภิกษุต้องเพราะสั่งผู้อื่นทำ เช่น สั่งให้ผู้อื่นลักทรัพย์ เป็นต้น และอาณตติกะ อาบัติที่ภิกษุต้องเฉพาะที่ตัวเอง ไม่ต้องเพราะสั่งผู้อื่นทำ อาบัติบางสิกขาบท ภิกษุทำเองจึงต้องอาบัติ ใช้ให้บุคคลอื่นทำตนเองไม่ต้องอาบัติ อาบัติบางสิกขาบท ภิกษุทำเองก็ต้องอาบัติ และใช้ให้ผู้อื่นทำก็ต้องอาบัติเช่นกัน

สรุปได้ว่า อาญาในพระวินัยหรือการลงโทษทางพระวินัย เป็นลักษณะของการลงโทษในพระวินัยซึ่งถูกกำหนดตามระดับความรุนแรงและวิธีการแก้ไข โดยแบ่งออกเป็นหลายมิติ เช่น ระดับโทษ การเจตนา และวิธีการพ้นจากโทษ เพื่อรักษาระเบียบและจริยวินัยในพระสงฆ์ การรับโทษของภิกษุผู้กระทำผิดพระวินัยนั้นจึงมีทั้งความแตกต่างและความเหมือนกับการรับโทษของบุคคลทั่วไปตามกฎหมายบ้านเมืองที่เป้าหมายและวิธีการลงโทษ กล่าวคือเป้าหมายการลงโทษของบุคคลทั่วไปเน้นการลงโทษเพื่อตอบแทนการกระทำผิดและป้องกันสังคม ในขณะที่อาญาในพระวินัย

มีเป้าหมายหลักเพื่อการแก้ไขและฟื้นฟู โดยให้โอกาสผู้กระทำผิดได้สำนึกและกลับตนเพื่อกลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสงฆ์ที่บริสุทธิ์ได้อีกครั้ง วิธีการลงโทษในพระวินัยไม่ใช่การจำคุกหรือปรับเงิน แต่เป็นการปฏิบัติเพื่อชำระตนเองให้บริสุทธิ์ ซึ่งแบ่งตามความหนักเบาของความผิดได้เป็น 2 แนวทางหลักที่แก้ไขได้ คือ 1. โทษสถานกลาง (มัชฌิมโทษ) 2. โทษสถานเบา (ลหุโทษ) จะเห็นได้ว่าเป้าหมายและวิธีการจะต่างกันแต่ผลลัพธ์ของโทษที่รุนแรงที่สุดนั้นมีความคล้ายคลึงกัน คือ การตัดขาดออกจากสังคมโดยถาวร เช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตหรือจำคุกตลอดชีวิตในกฎหมายทางโลกนั่นเอง

ความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย

ความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย ไว้ดังนี้

ประการที่ 1 พระวินัยคืออายุของพระพุทธศาสนา ในคราวก่อนที่จะเริ่มทำปฐมสังคายนา พระมหากัสสปะได้ปรึกษากับพระเถระผู้เข้าร่วมทำสังคายนาแล้วเห็นพ้องต้องกันว่า จะดำเนินชำระสังคายนาพระวินัยก่อน เพราะพระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนาพระวินัยจัดว่าเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระศาสนาชื่อว่ายังดำรงอยู่ ดังนั้น จึงขอสังคายนาพระวินัยก่อน

ประการที่ 2 พระวินัยเป็นด้ายร้อยเรียงลักษณะนิสัย/พฤติกรรมของคนไว้ในกรอบเดียวกัน พุทธประสงค์ในการประกาศพระศาสนา ในเชิงจริยศาสตร์สังคมมี 2 ประการ คือ 1) กำจัดความคิดแบ่งแยกทางสังคม 2) กระตุ้นเตือนให้มนุษย์คำนึงถึงศักดิ์ศรีและคุณค่าภายในตนพระพุทธองค์ทรงเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้ ไม่ว่าจะในรูปแบบใด ถ้าประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุ ภิกษุณีก็บวชได้ โดยไม่จำกัดว่าจะเกิดในตระกูลใด วรรณะใด และเมื่อประสงค์จะพัฒนาตนก็มีโอกาสพัฒนาได้เต็มที่ ผู้ใดปฏิบัติ ผู้นั้นย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ไม่มีใครบันดาลให้ใครได้ สุขุติ อสุติ ปรมาตม นาถโยถ อนุญ วิโสธเย ความบริสุทธิ์ ความไม่บริสุทธิ์เป็นของเฉพาะตน ผู้อื่นจะให้ผู้อื่นบริสุทธิ์ไม่ได้ด้วยพุทธประสงค์อย่างนี้ จำเป็นต้องมีพระวินัยไว้เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมดูแล เพราะธรรมชาติคนทีมาจากสังคมหลากหลาย ย่อมมีลักษณะนิสัย และพฤติกรรมต่างกันอยู่แล้ว

ประการที่ 3 ความมีคุณค่าและความเป็นกฎเกณฑ์ทางสังคมของพระวินัย ที่ชัดเจนอีกประการหนึ่ง เห็นได้จากพุทธประสงค์ 10 ประการในการบัญญัติพระวินัย คือ 1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ 3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก 4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลดีงาม 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน 6) เพื่อบำบัดอาสวะอันจะบังเกิดในอนาคต 7) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม 10) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย วัตถุประสงค์ทั้ง 10 ข้อนี้ กล่าวโดยสรุป คือ 1) เพื่อความเรียบร้อยดีงามของสังคมสงฆ์ 2) เพื่อความสบายใจของสังคมคฤหัสถ์ และ 3) เพื่อพระพุทธศาสนาโดยตรงประเด็นนี้หมายถึง เมื่อมีพระวินัยเป็นเกณฑ์มาตรฐาน ความสามัคคี ความผาสุกย่อมเกิดขึ้น สังคมมีมาตรการในการที่จะตัดสินลงโทษคนผิดชัดเจน กำจัดความเสื่อมเสียที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบัน และป้องกันความเสื่อมเสียอันจะเกิดในอนาคต ในส่วนของประชาชนคฤหัสถ์ แม้จะไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่เมื่อเห็นภาพการประพฤติปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ ย่อมเกิดความเลื่อมใส

ประการที่ 4 พระวินัยสร้างหลักประกันให้บุคคลผู้ปฏิบัติทั้งในปัจจุบันและอนาคต เห็นได้จากที่ พระพุทธองค์ตรัส อานิสงส์ 5 ประการแห่งความเป็นผู้มีศีล คือ 1) ได้โภคทรัพย์กองใหญ่ 2) ชื่อเสียงดีงามขจรไป 3) เป็นผู้องอาจในที่ประชุมชน 4) ไม่หลงตาย คือ ตายไปอย่างมีสติ 5) เมื่อตายไปย่อมไปเกิดในสุคติ โลกสวรรค์

ประการที่ 5 ความเป็นกฎเกณฑ์และค่าความมีคุณค่าทางสังคมของพระวินัย เห็นได้จากประเด็นต่อไปนี้คำว่า วินัย ในที่นี้หมายถึงศีล 2 ส่วน คือ 1) ศีลที่มาในพระปาติโมกข์ของภิกษุ 227 ข้อและศีลของภิกษุณี 311 ข้อ 2) ศีลที่มานอกพระปาติโมกข์อีกจำนวนมาก ศีลมีอรรถลักษณะ รส ปัจจุบันฐาน และปทัฏฐานดังนี้ 1) ลักษณะของศีล คือ ความเป็นรากฐาน 2) รสของศีล คือ กำจัดความทุกข์ หรือคุณที่หาโทษมิได้ 3) ปัจจุบันฐานของศีล คือความสะอาด 4) ปทัฏฐานของศีล คือ หิริและโอตตปปะ **ประเด็นที่ 1** สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมที่มีรากฐานแข็งแกร่ง **ประเด็นที่ 2** สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมที่ไร้ทุกข์โทษ **ประเด็นที่ 3** สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมสะอาด **ประเด็นที่ 4** สังคมแห่งศีลธรรมเป็นสังคมแห่งความละเอียดและเกรงกลัวต่อความชั่ว (พระมหาสมจินต์ สมมาปถุญ, 2542)

สรุปได้ว่า พระวินัยในฐานะกฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ และทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมของหมู่คณะสงฆ์ ซึ่งมาจากพื้นฐานทางสังคมที่หลากหลายให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเรียบร้อยดีงาม โดยมีคุณค่าในเชิงกฎเกณฑ์ทางสังคมที่สำคัญ คือ สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความสงบสุข และเป็นระเบียบ สร้างความศรัทธาจากสังคมภายนอก เป็นรากฐานของสังคมคุณธรรมพระวินัยมีรากฐานมาจาก ทิริความละเอียดรอบอบาป และโอดตปปะ ความเกรงกลัวต่อผลของบาป พระวินัยในฐานะกฎเกณฑ์ทางสังคมข้างต้น สามารถเชื่อมโยงกับหลักอาชญาวิทยาแนวพุทธศาสตร์ได้อย่างชัดเจนใน 3 ประเด็นหลัก คือ เป็นกลไก คือการป้องกันอาชญากรรมเชิงรุก กระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด และการรักษาระเบียบและความน่าเชื่อถือของสังคม เป้าหมายสูงสุดของพระวินัยคือ ความตั้งมั่นแห่งศีลธรรมและการสร้างความเลื่อมใสให้แก่ชุมชน ในทางอาชญาวิทยา คือการรักษา กฎเกณฑ์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย หรือการบังคับใช้พระวินัยผ่านกระบวนการยุติธรรมทางสงฆ์ ที่รักษาระเบียบและความน่าเชื่อถือของสถาบันสงฆ์โดยรวม ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของระบบควบคุมทางสังคมทุกรูปแบบ ดังนั้นพระวินัยจึงหมายถึง กฎหมาย และ รัฐธรรมนูญ ของสังคมสงฆ์ ที่ทำหน้าที่เป็นกฎเกณฑ์ควบคุมสังคม ส่วนอาชญาวิทยาแนวพุทธศาสตร์คือ กระบวนการ ที่ศึกษาว่ากฎเกณฑ์เหล่านั้นถูกนำมาใช้อย่างไร ตั้งแต่การป้องกันการละเมิดกฎ ไปจนถึงการตัดสินและปฏิบัติต่อผู้ละเมิดกฎ ผู้ต้องอาบัติเพื่อให้สังคมสงฆ์ดำรงอยู่อย่างสงบสุข และเป็นที่น่าเลื่อมใส

ระบบกฎหมาย และการลงโทษที่สอดคล้องกับพระวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์

“พระวินัย คือ กฎหมายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อป้องกันการละเมิดและการกระทำผิดในครั้งต่อไปของพระภิกษุ จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยในกรณีที่พระภิกษุรูปนั้น ๆ กระทำผิดที่เป็นสาเหตุให้พระพุทธศาสนาของพระองค์มีหม่อมอง ทำให้พุทธศาสนิกชนขาดศรัทธาที่จะทำนุบำรุง และขาดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของพระองค์ จึงทรงบัญญัติข้อห้ามไว้เพื่อป้องกันการกระทำผิดในอนาคต เช่นนั้นอีก พระองค์จะไม่ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นบังคับก่อนเหตุการณ์จะเกิดขึ้น จะบัญญัติพระวินัยเพื่อลงโทษพระภิกษุรูปนั้น ๆ หลังกระทำผิดแล้ว เพื่อไม่ให้ภิกษุรูปอื่นยึดถือเป็นเยี่ยงอย่างในการกระทำผิดต่อไป แต่ในยุคต่อมา จนถึงยุคปัจจุบัน การจะควบคุมพระภิกษุ สามเณร ที่ละเมิดพระวินัย โดยอาศัยพระวินัยอย่างเดียวมาควบคุมลงโทษคงไม่เพียงพอ จะต้องอาศัยกฎหมายของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กฎหมายปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561 มาควบคุมพฤติกรรมของพระภิกษุที่ละเมิดพระวินัยและกฎหมายต่อไป” (คนอง ว่างผายแก้ว, 2554)

หลังจากที่พระพุทธเจ้าได้ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในตอนแรกที่ยังมีพระภิกษุน้อยอยู่ การปกครองก็ไม่ต้องทำอะไรนัก สวาททั้งปวงได้ประพฤติดตามปฏิบัติของพระศาสดา และเข้าใจ พระศาสนาทั่วถึง ครั้นภิกษุมีมากขึ้น โดยลำดับกาลและกระจายกันอยู่ ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นหมู่เดียวกัน การปกครองก็ต้องการมากขึ้นตามกัน คนเราที่อยู่เป็นหมวดหมู่จะอยู่ตามลำพังไม่ได้เพราะมีอัธยาศัยต่างกัน มีกำลังไม่เท่ากัน ผู้มีอัธยาศัยหยาบและมีกำลังมาก ก็จะข่มเหงคนอื่น คนสุภาพและมีกำลังน้อย ก็จะอยู่ไม่เป็นสุข เหตุฉะนั้นพระเจ้าแผ่นดินจึงทรงตรากฎหมายขึ้น ห้ามปรามไม่ให้คนประพฤดิในทางที่ผิด และวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย นอกจากนี้ในหมู่หนึ่ง ๆ เขาก็ยังมีธรรมเนียมสำหรับประพฤดิอีก เช่นในสกุลผู้ดี เขาก็มีธรรมเนียมสำหรับคนในสกุลนั้น ในหมู่ภิกษุก็จำต้องมีกฎหมายและขนบธรรมเนียม สำหรับป้องกันความเสียหายและชักจูงให้ประพฤดิงามเหมือนกัน พระศาสดาทรงตั้งอยู่ในที่เป็นพระธรรมราชาผู้ปกครอง และทรงตั้งอยู่ในที่เป็นสังฆบิดรผู้ดูแลภิกษุสงฆ์ พระองค์จึงได้ทรงทำหน้าที่ทั้ง 2 ประการนั้น คือทรงพุทธบัญญัติเพื่อป้องกันความเสียหาย และวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ด้วยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง อย่างเดียวกับพระเจ้าแผ่นดินทรงตราพระราชบัญญัติ อีกฝ่ายหนึ่งทรงตั้งขนบธรรมเนียมซึ่งเรียกว่า อภิธมาจาร เพื่อชักนำความประพฤดิของภิกษุสงฆ์ให้ดีงาม ดุจบิดาผู้เป็นใหญ่ในสกุลฝึกปรือบุตรของตนในขนบธรรมเนียมของสกุลฉะนั้น

บทสรุป

อาชญาวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ คือ กรอบการศึกษาพฤติกรรมกรรมกรล่วงละเมิดพระธรรมวินัยของภิกษุ โดยมีหัวใจสำคัญคือการป้องกัน การแก้ไข และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับหลักอาชญาวิทยาสมัยใหม่ มีจุดแตกต่างที่เด่นคือความแตกต่างระหว่างการลงโทษทางพระวินัยและกฎหมายทางโลก นั้นชัดเจน กล่าวคือ กฎหมายทางโลกมุ่งเน้นการลงโทษเพื่อตอบแทนการกระทำผิดและป้องกันสังคม ในขณะที่พระวินัยมุ่งเน้นการแก้ไขและฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับมาอยู่ในแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นหลักการรับโทษของภิกษุจึงไม่ใช่การจำคุกหรือปรับ แต่เป็นการปฏิบัติเพื่อชำระตนเองให้บริสุทธิ์ เช่น การอยู่กรรม (ปริวาส) หรือการแสดงอาบัติ อย่างไรก็ตามมีอาญาทางพระวินัยที่เด็ดขาดและเทียบได้กับการลงโทษสูงสุด นั่นคือ อาบัติปาราชิก 4 ประการ (เสพเมถุน, ลักทรัพย์, ชำมนุชย์, อวดอุตริมนุสสรรม) ซึ่งถือเป็น โทษที่ตัดขาดความเป็นภิกษุโดยสิ้นเชิง และไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้ตลอดชีวิต ดังนั้น อาชญาวิทยาตามแนวพุทธจึงเป็นการนำเสนอระบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการฟื้นฟูที่ให้ความสำคัญกับเจตนา มูลเหตุแห่งการกระทำผิด 6 ประการ เช่น การต้องอาบัติด้วยไม่ละอาย, ด้วยไม่รู้, ด้วยความสงสัย และกระบวนการกลับคืนสู่สังคม พระสงฆ์ที่ชัดเจนถือเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อทำความเข้าใจการป้องกันและจัดการปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในสังคมได้

ภาพที่ 1 มูลเหตุแห่งการกระทำผิด การป้องกัน การแก้ไข อาบัติ และปาราชิก ในอาชญาวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2533). *วินัยมุข เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
 คนอง ว่างฝายแก้ว. (2554). *ระบบกฎหมาย และการลงโทษที่สอดคล้องกับพระวินัย และกฎหมายคณะสงฆ์*. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/450041>.
 พรชัย ชันตี, จอมเดช ตริเมฆ ลิกษณพงค์ พุทธระกูล. (2558). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการงานวิจัยและนโยบายประยุกต์*. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
 พระครูกัลยาณสิทธิวัฒน์. (2560). *พุทธบัญญัติ 227 เพื่อความเข้าใจวินัยของพระให้ถูกต้อง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

- พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ. (2542). เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเสาร์คำ ธรรมธีโร (ใส่แก้ว). (2565). ความสัมพันธ์ของกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(3), 235–248.
- พิชัย นิลทองคำ. (2548). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-6, อาญา*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สงบ เชื้อทอง. (2554). *เอกสารประกอบการสอน อาชญาวิทยาและทัณฑ์วิทยา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุชาติ วราหพันธ์. (2544). *หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา 3*. กรุงเทพฯ: เอกพันธ์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.